

Birinci Körfez Savaşı: ABD'nin Ortadoğu Stratejisi ve Küresel Güç Dengeleri

The First Gulf War: The USA's Middle East Strategy and Global Balance of Power

Gizem KONAKLI*

ÖZ

Amerika Birleşik Devletleri, Birinci Körfez Savaşı sürecinde Ortadoğu'daki jeopolitik dengeleri yeniden biçimlendirmiş ve küresel güvenlik politikalarında belirleyici bir aktör haline gelmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgali, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki stratejik çıkarlarını tehdit etmiş ve uluslararası düzeyde geniş kapsamlı diplomatik ve askerî müdahaleleri beraberinde getirmiştir. Araştırmada, tarihsel analiz ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin enerji güvenliği, jeopolitik rekabet ve küresel hegemonya hedefleri doğrultusunda geliştirdiği politikalar ele alınmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları, uluslararası koalisyonun müdahale süreci, ekonomik yaptırımlar ve Çöl Fırtınası Operasyonu kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, savaşın bölgesel ve küresel güvenlik mimarisi üzerindeki etkileri de ele alınmaktadır. Resmî belgeler, akademik araştırmalar ve uluslararası güvenlik politikalarına ilişkin literatür ışığında yapılan analizler, Birinci Körfez Savaşı'nın Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel liderliğini nasıl pekiştirdiğini ve bölgedeki askerî varlığını nasıl kalıcı hâle getirdiğini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, savaşın yalnızca bölgesel güç dengelerini değiştirmekle kalmayıp küresel düzeyde yeni jeopolitik kırılmalar yarattığını da göstermektedir. Bu çerçevede, Birinci Körfez Savaşı'nın, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'daki stratejik konumunu güçlendiren ve uluslararası düzeni yeniden biçimlendiren kritik bir dönemeç olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikası, Askerî Müdahale, Birinci Körfez Savaşı, Enerji Güvenliği, Jeopolitik, Küresel Hegemonya, Ortadoğu

ABSTRACT

The United States reshaped the geopolitical balances in the Middle East during the First Gulf War and emerged as a decisive actor in global security policies. Iraq's invasion of Kuwait threatened the strategic interests of the United States in the region and prompted extensive diplomatic and military interventions at the international level. This study employs historical analysis and document review methods to examine the policies developed by the United States in line with its objectives of energy security, geopolitical competition, and global hegemony. United Nations Security Council resolutions, the intervention process of the international coalition, economic sanctions, and Operation Desert Storm are comprehensively assessed. Furthermore, the impacts of the war on both regional and global security architectures are addressed. Analyses conducted considering official documents, scholarly research, and literature on international security policies demonstrate how the First Gulf War consolidated the global leadership of the United States and rendered its military presence in the region permanent. The findings indicate that the war not only altered the regional balance of power but also generated new geopolitical ruptures on a global scale. In this context, the First Gulf War is emphasized as a critical turning point that reinforced the strategic position of the United States in the Middle East and reshaped the international order.

Keywords

United States Foreign Policy, Military Intervention, First Gulf War, Energy Security, Geopolitics, Global Hegemony, Middle East

* Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

E-mail konakligizem@gmail.com
Orcid 0009-0001-6789-602X

Araştırma *Research*
Makalesi *Article*

Başvuru *Submitted* 25.02.2025
Kabul *Accepted* 12.04.2025

Atıf / Citation Konaklı G. (2025). Birinci Körfez Savaşı: ABD'nin Ortadoğu stratejisi ve küresel güç dengeleri. *Metin & Analiz*, 1(2), 175-195.

Extended Abstract

The strategic transformation of the United States of America during the First Gulf War and its impact on global security policies constitute a significant research area in the field of international relations. Iraq's invasion of Kuwait on August 2, 1990, was not merely a regional crisis but also had long-lasting consequences on global geopolitical dynamics. This event reshaped power balances in the Middle East and influenced the broader post-Cold War international order. The war prompted a large-scale military intervention led by the United States, which not only sought to expel Iraqi forces from Kuwait but also aimed to reinforce American geopolitical influence in the region. This study examines the strategic decisions, military interventions, diplomatic initiatives, and the enduring military presence of the United States in the Middle East during and after the Gulf War. The primary objective of this research is to analyze how the First Gulf War shaped not only regional security dynamics but also the global hegemony strategy of the United States.

The study employs historical analysis and document review methods to investigate the fundamental dynamics shaping U.S. policy in the Middle East. United Nations Security Council resolutions, U.S. foreign policy documents, and academic literature in international relations have been examined to construct a comprehensive understanding of the conflict. In addition, diplomatic correspondences, government statements, and media reports have been incorporated to provide insight into the decision-making processes behind U.S. actions in the Gulf War. The research also evaluates the military and economic strategies employed by the United States to maintain its dominance in the region, including the establishment of long-term military bases and the use of economic sanctions to weaken Iraq's position within the regional power structure.

Energy security, geopolitical competition, and the pursuit of global hegemony played a decisive role in the U.S. intervention in the Gulf War. The strategic importance of oil reserves in the region led to the conflict being framed as a global crisis rather than a regional dispute. The United States and its allies feared that Iraq's control over Kuwaiti oil fields, coupled with its ability to threaten Saudi Arabian oil production, would disrupt the global energy market and shift the balance of power in favor of hostile regimes. The U.S.-led coalition initially pursued diplomatic efforts but resorted to military intervention when these efforts failed. United Nations Security Council Resolutions 660, 661, 665, and 678 played a crucial role in shaping U.S. military strategies, legitimizing the intervention, and securing international support for the operation.

The findings indicate that the United States did not perceive the Gulf War merely as a military operation but as an opportunity to establish a long-term military and political presence in the region. The U.S. effectively utilized United Nations Security Council resolutions to ensure international legitimacy and assembled a broad international coalition to secure global support for the war. Additionally, the establishment of permanent U.S. military bases in the Middle East after the Gulf War suggests that the intervention was not solely a short-term military operation but part of a broader strategy to reinforce U.S. regional dominance. The continued presence of American troops in Kuwait, Saudi Arabia, and other Gulf states provided Washington with a strategic advantage in managing future conflicts and influencing regional affairs.

The study also addresses the long-term impact of the Gulf War on regional power dynamics. The significant weakening of Iraq's military capacity resulted in Iran emerging as the primary beneficiary of the conflict, leading to an increase in its influence in the Gulf region. With Iraq significantly weakened by military defeats and economic sanctions, Iran was able to expand its political and military reach in the Middle East. This shift created new security dilemmas for U.S. policymakers, who now had to counterbalance Iranian influence while maintaining regional stability. The U.S. strategy to weaken Saddam Hussein's regime intensified geopolitical competition in the region and laid the groundwork for future crises, including the 2003 invasion of Iraq.

The consequences of the Gulf War extended beyond the Middle East, influencing global security policies and the post-Cold War international order. The war demonstrated the United States' willingness and capacity to mobilize a multinational coalition and enforce global norms through military action. This precedent influenced later interventions, including those in Kosovo, Afghanistan, and Iraq, as it reinforced the perception of the U.S. as the dominant power responsible for global security. Moreover, the conflict played a

key role in shaping the doctrine of preemptive war, which became a central pillar of U.S. foreign policy in the 21st century.

Economic sanctions imposed on Iraq after the war had far-reaching effects, both domestically and internationally. The United Nations Security Council Resolution 687 mandated strict economic and military restrictions on Iraq, which significantly weakened its economy and governance. While these sanctions aimed to prevent Iraq from rebuilding its military capabilities, they also contributed to widespread humanitarian crises, fueling anti-Western sentiments and regional instability. The prolonged suffering of the Iraqi population, coupled with perceptions of Western double standards in international relations, played a role in radicalizing opposition movements in the region, which later influenced global terrorism dynamics.

In conclusion, the First Gulf War served as a turning point that consolidated the global leadership position of the United States and transformed international security policies. The comprehensive economic sanctions imposed on Iraq and the implementation of United Nations Security Council Resolution 687 concerning weapons of mass destruction allowed the United States to legitimize its long-term military presence in the region. Therefore, the Gulf War is not only a regional crisis but also a crucial example of how the post-Cold War global order was shaped. The enduring U.S. military presence and its role in regional security policies remain among the long-term consequences of this conflict. The findings of this study contribute to the broader understanding of U.S. foreign policy, military strategy, and global security governance in the post-Cold War era.

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Birinci Körfez Savaşı süresince izlediği stratejiler ve sürecin küresel güç dengeleri üzerindeki etkileri, uluslararası ilişkiler alanında önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Araştırma, ABD'nin Ortadoğu politikasının evrimi bağlamında Birinci Körfez Savaşı'nı analiz etmeyi ve savaşın ABD'nin enerji güvenliği, jeopolitik rekabet ve küresel hegemonya hedefleri çerçevesinde nasıl konumlandığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

ABD'nin Ortadoğu'daki askerî varlığının kalıcı hâle gelme süreci ve Birinci Körfez Savaşı'nın uluslararası düzen üzerindeki uzun vadeli etkileri, jeopolitik dinamikler açısından önemli bir dönüşüm sürecini temsil etmektedir. Bu araştırma, savaşın ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik hesaplarına etkisini, uluslararası koalisyon oluşturma stratejilerini ve enerji kaynaklarının güvenliği konusundaki yaklaşımlarını ele almaktadır. Ana araştırma sorusu, "Birinci Körfez Savaşı, ABD'nin Ortadoğu stratejisinde hangi dönüşümleri tetiklemiştir ve ABD'nin küresel hegemonya iddiasını nasıl güçlendirmiştir?" biçiminde belirlenmiştir.

Araştırmada tarihsel analiz ve doküman inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Yöntem tercihinin temelinde, savaş sürecinde ortaya çıkan gelişmelerin yalnızca güncel olaylar üzerinden değil; aynı zamanda tarihsel süreç içerisindeki süreklilik ve kırılma noktalarıyla birlikte ele alınmasının zorunlu olmasıdır. Tarihsel analiz, ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarının geçmişten günümüze nasıl evrildiğini anlamayı; doküman incelemesi ise, karar alma süreçlerine yön veren resmî belgelerin ve diplomatik yazışmaların sistematik bir şekilde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Araştırmada, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları, ABD dış politika belgeleri ve akademik literatür incelenmiş; ayrıca dönemin diplomatik yazışmaları, ABD ve diğer bölgesel aktörlerin resmî açıklamaları ile medya raporları da analize dahil edilmiştir. Araştırma, ABD'nin savaş sürecinde uyguladığı ekonomik ve askerî stratejilerin uzun vadeli bölgesel etkilerini de kapsamaktadır.

Birinci Körfez Savaşı ile ilgili mevcut literatür incelendiğinde, özellikle savaşın uluslararası hukuk, enerji güvenliği ve hegemonya tartışmaları üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmaların ağırlık kazandığı görülmektedir. Brands (2004) ve Lieber (1992) gibi araştırmacılar savaşın ABD'nin askerî ve siyasi stratejilerini nasıl yeniden biçimlendirdiğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda, Wallerstein (1993) ve Carpenter (1991) gibi araştırmacılar, savaşın Soğuk Savaş sonrası küresel güç dengeleri üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Özellikle de mevcut literatürde, Birinci Körfez Savaşı'nın ABD'nin uzun vadeli Ortadoğu politikalarına etkileri konusundaki akademik tartışmaların hâlen sürmekte olduğu gözlemlenmektedir. Araştırma, söz konusu

literatüre katkı sunmayı amaçlamakta ve ABD'nin savaş sonrası bölgedeki kalıcı askerî varlığını nasıl güçlendirdiğini daha geniş bir perspektiften değerlendirmektedir.

Bu çerçevede, araştırma, Birinci Körfez Savaşı'nın ABD'nin küresel liderliğini pekiştirdiği dönüşüm noktalarından biri olduğunu ve bölgesel güç dengeleri üzerindeki uzun vadeli etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Evrimi: Enerji Güvenliği ve Jeopolitik Rekabet

ABD'nin, küresel siyasette etkili bir aktör hâline gelmesine rağmen, uluslararası sistemde belirleyici güç olarak konumlanması esasen İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında gerçekleşmiştir (Wallerstein, 1993, s. 1). ABD'nin Ortadoğu'daki varlığı ise büyük ölçüde dönemin konjonktürel gelişmelerine bağlı olarak biçimlenmiştir (Mabee, 2003, ss. 136-137). Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İngiltere'nin bölgedeki nüfuzunun azalması ve kademeli olarak çekilmeye başlaması, ABD'nin Ortadoğu'da etkin bir güç haline gelmesine zemin hazırlamıştır. Washington yönetimi, bölgedeki stratejik çıkarlarını koruma ve genişletme amacı doğrultusunda çeşitli siyasi, askerî ve ekonomik hamlelerde bulunarak bölgesel denklemin önemli bir aktörü haline gelmiştir (Akbaş, 2011; Klare 2006/2007).

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik ilgisinin temelleri, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Özellikle 1920'li yıllarda bölgedeki petrol rezervlerinin keşfi, Amerikan enerji şirketlerinin bölgeye yönelik ilgisini artırarak Washington yönetiminin Ortadoğu politikalarının ekonomik bir temele oturmasına neden olmuştur (Nevins & Henry, 2005, s. 544). Zamanla enerji güvenliği, ABD'nin bölgedeki askerî ve diplomatik stratejilerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve ABD'nin Ortadoğu'daki varlığı yalnızca enerji kaynaklarına erişimle sınırlı kalmayarak, bölgesel güvenlik ve jeopolitik istikrar ekseninde biçimlenmiştir. ABD'nin Ortadoğu politikasını biçimlendiren dinamikler, siyasi, ekonomik ve askerî unsurların bir araya geldiği çok boyutlu bir yapı arz etmektedir. Büyük bir güç olarak uluslararası sistemdeki sorumluluklarının yanı sıra bölgenin stratejik kaynakları da ABD'nin politik yönelimlerinde belirleyici olmuştur. Özellikle dünya petrol rezervlerinin %65'inin Ortadoğu'da bulunması ve enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara sevkiyatında deniz yollarının kritik bir rol oynaması, ABD'nin bölgedeki çıkarlarını biçimlendiren temel faktörler arasında yer almaktadır (Turan, b.t.y., s. 17).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, küresel ölçekte barış ve güvenliğin tesis edilmesine yönelik umutları artırsa da savaş sonrası dönemde Avrupa'da yeni bir güç dengesi kurulamamış uluslararası sistemde önemli değişimlere yol açmıştır. Savaşın ardından Batılı devletler ordularını büyük ölçüde terhis ederken, Sovyetler Birliği askerî kapasitesini güçlendirmiş ve sanayisini ileri seviyelere taşımıştır. Yaşanan gelişmeler,

Batı Bloku ile Sovyetler Birliği arasında belirgin bir güç dengesizliğine neden olarak uluslararası siyasette “Soğuk Savaş” olarak adlandırılan yeni bir mücadelenin başlamasına zemin hazırlamıştır (Uçarol, 2010, ss. 849-850). ABD'nin Ortadoğu ile askerî müdahalesi esas olarak Soğuk Savaş yıllarında biçimlenmiş ve bölge, ABD'nin küresel stratejisinde önemli bir yer edinmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kapitalist dünya sisteminin liderliğini üstlenen ABD, Ortadoğu'da İngiltere başta olmak üzere geleneksel emperyal güçlerin bıraktığı boşluğu doldurarak bölgedeki etkisini artırmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda, ABD'nin 19. ve 20. yüzyıllarda zenginleşmesiyle birlikte, sermayesinin uluslararası pazarlara açılması hızlanmış ve ortaya çıkan dinamikler yalnızca yatırım amaçlı değil, aynı zamanda kâr odaklı bir ekonomik genişlemeye dönüşmüştür. Enerji kaynakları ve jeopolitik konumu itibarıyla Ortadoğu, ABD için hem stratejik bir bölge hem de önemli bir ekonomik pazar haline gelmiştir.

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin dış politikası esas olarak küresel düzeyde komünizmin yayılmasını engelleme stratejisi üzerine biçimlenmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, ABD'nin uluslararası güvenlik politikalarında öncelik değişmiş; Ortadoğu'daki istikrarsızlık unsurları, yeni tehditler olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Irak ve İran gibi devletler, bölgedeki güvenlik dengesi açısından risk teşkil eden aktörler olarak görülmüş; ABD ise bu ülkeleri kitle imha silahları üretmek, bölgesel istikrarsızlığı körüklemek ve terörizmi desteklemekle suçlamıştır. Amerikan dış politikasında bu tür devletler “haydut devletler” olarak nitelendirilmiş ve küresel güvenliğe yönelik tehditler arasında gösterilmiştir. ABD'nin temel amacı, kendisini küresel sistemde istikrar sağlayıcı bir hegemon olarak konumlandırmak ve statüsünü sürdürmek için gerekli olan ekonomik, politik, askerî ve stratejik unsurları muhafaza etmek olmuştur. Amerikan yönetimi, bölgedeki çıkarlarını koruma amacıyla çeşitli askerî ve diplomatik girişimlerde bulunmuş ve Ortadoğu'yu jeopolitik öncelikleri arasında üst sıralara yerleştirmiştir (Azman, 2012, ss. 98-99).

ABD, komünizmin yayılmasını engellemek ve stratejik çıkarlarını korumak amacıyla Ortadoğu'da askerî varlığını pekiştirmiştir. Bölgesel güvenliği sağlamak ve kendi çıkarlarını korumak adına merkezi Amerika'da bulunan Çevik Kuvvet'i devreye sokmuş ve yapılanmasını yalnızca bölgesel güvenlik tehditlerine karşı bir önlem olarak değil, aynı zamanda uzun vadeli stratejik hedeflerinin bir aracı olarak kullanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ABD'nin Ortadoğu'daki öncelikleri değişim göstermiş, bölgedeki enerji kaynaklarının güvenliği ve Batı'ya kesintisiz akışının sağlanması, Washington yönetiminin politikalarında temel belirleyicilerden biri haline gelmiştir (Akbaş, 2011, ss. 2-3). Bölgedeki gelişmeler doğrultusunda, ABD'nin Körfez Bölgesi'ndeki öncelikli hedeflerinden biri, petrol kaynaklarının güvenliğini sağlamak ve küresel hegemonya pozisyonunu sürdürmek olmuştur. Özellikle Irak'ın Basra Körfezi ve Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC) üzerindeki etkisini artırma

girişimi, ABD açısından bölgesel dengeleri ve küresel enerji piyasalarındaki hakimiyetini tehdit eden bir unsur olarak algılanmıştır. Irak'ın güç kazanması durumunda, Suudi Arabistan ve diğer petrol üreticisi monarşilerin güvenlik açısından ABD'ye bağımlılığı azalacak, böyle bir gelişme Washington'un uluslararası petrol piyasasındaki etkisini zayıflatabilecekti. Bu nedenle, ABD, Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını ve uluslararası düzenin istikrarını koruma amacı doğrultusunda, Irak'a karşı çeşitli önlemler almayı kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görmüştür (Hurst, 2009, s. 92).

ABD'nin Ortadoğu politikalarının önemli bir ayağını da İsrail'in bölgedeki varlığı oluşturmaktadır. İsrail burada stratejik bir müttefik olarak ön plana çıkmıştır (Karadağ, 2020, ss. 66-67). Düşman devletler tarafından çevrelenmiş olmasına rağmen, İsrail'in aynı zamanda ABD'nin bölgedeki çıkarlarını koruma açısından kritik bir unsur olarak değerlendirildiği görülmektedir. Washington yönetimi açısından İsrail, yalnızca bölgesel dengelerin korunmasında değil, aynı zamanda Batı'nın Ortadoğu'daki nüfuzunun devamlılığı açısından da vazgeçilmez bir aktör olarak konumlandırılmıştır. ABD ve Batılı devletler İsrail'in güvenliğini sağlama yönünde çeşitli politikalar benimsemişlerdir. Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal ederek bölgesel güç dengesini kendi lehine değiştirme girişimi, Batı tarafından İsrail'in güvenliği açısından bir tehdit olarak algılanmıştır. Saddam Hüseyin'in Ortadoğu'da güç kazanması ve özellikle petrol zengini Kuveyt'i kontrol etmesi, İsrail'in stratejik konumunu riske atabileceği gibi bölgedeki Batı yanlısı düzeni de sarsabilecek bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. ABD liderliğindeki uluslararası koalisyon, Saddam Hüseyin'in yayılcı politikalarının erken aşamada durdurulmasını stratejik bir zorunluluk olarak görmüş ve müdahalede bulunmuştur (Çakmak, 2004, s. 126; Hurst, 2009, s. 87).

ABD ve Batılı devletler açısından Ortadoğu'daki petrol kaynaklarının yalnızca ekonomik bir unsur olmanın ötesinde, stratejik silah olarak kullanılma potansiyeli de önemli endişe kaynağı olmuştur. Özellikle 1973 Petrol Krizi sırasında Arap ülkeleri tarafından uygulanan ambargo, Batılı ekonomilerde ciddi mali, siyasi ve toplumsal krizlere yol açmış ve enerji güvenliğinin uluslararası politikada ne denli kritik bir unsur olduğunu gözler önüne sermiştir. Yaşanan deneyim, Batılı devletleri, küresel enerji piyasalarında istikrarı sağlama ve petrolün bir baskı aracı olarak kullanılmasını engelleme yönünde yeni politikalar geliştirmeye yöneltmiştir. ABD ve müttefikleri, bölgedeki petrol rezervleri üzerindeki kontrolünü sürdürmeyi ve olası bir enerji krizinin tekrar yaşanmasını önlemeyi stratejik öncelik haline getirmiştir. Saddam Hüseyin gibi liderlerin petrol kaynakları üzerindeki hakimiyetini artırarak gücünü siyasi ve ekonomik silah olarak kullanma ihtimali, Batı tarafından tehdit olarak değerlendirilmiş ve oluşabilecek risklerin bertaraf edilmesi için çeşitli diplomatik ve askerî önlemler alınmıştır (Çakmak, 2004, s. 126).

Borç Krizi, Petrol Anlaşmazlıkları ve Irak-Kuveyt Gerilimi

1960'lı yıllar, Irak'ta yoğun siyasi istikrarsızlık, darbeler ve yönetim değişiklikleriyle biçimlenen bir dönem olmuştur. Söz konusu dönemde, Baas Partisi ülkedeki siyasi dengelerde giderek daha belirleyici bir aktör haline gelmiş (Ergil, 1990, s. 11) ve özellikle 1968 darbesiyle iktidarını pekiştirmiştir (Balaghi, 2006, ss. 53-54). Partinin kilit isimlerinden biri olan Saddam Hüseyin, Baas rejimi içinde etkin bir konuma yükselmiş ve fiili olarak devlet yönetiminde önemli rol üstlenmiştir. Nihayetinde, 1979 yılında resmî olarak devlet başkanlığına gelerek Irak'ta otoriter yönetimini kurumsallaştırmış ve iktidarını mutlak hâle getirmiştir (Karsh & Rautsi, 1991, s. 176).

Saddam Hüseyin'in 1979 yılında devlet başkanlığına gelmesinin hemen ardından, Irak-İran Savaşı'nın patlak vermesi, Saddam döneminin dış politikasını daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Saddam Hüseyin, bölgesel güç dengeleri açısından İran'ı tehdit olarak değerlendirmiş ve İran'a yönelik saldırgan bir politika benimseyerek askerî harekât başlatmıştır (Çakı, 2018, s. 11). Irak'ın gerçekleştirdiği saldırı, yalnızca iki ülke arasındaki tarihi ve mezhepsel rekabetin bir sonucu değil, aynı zamanda İran İslam Devrimi'nin bölgesel etkilerini sınırlandırma amacını da taşımaktaydı. Nitekim, İran yönetimi, devrim sonrasında İslami ideolojisini bölgedeki diğer Arap ülkelerine yayma hedefi doğrultusunda hareket etmiş ve oluşan tehdit Irak açısından stratejik bir risk olarak algılanmıştır. Çünkü Irak, petrol zengini bir ülke olmasının yanı sıra bölgedeki yapay şeyhlik ve emirliklerden farklı olarak modern ulus-devletleşme sürecinde önemli aşamalar katetmiş ve tarihinde devrimci hareketlere sahne olmuş bir ülke konumundaydı. Özellikle 1968'deki Baasçı darbenin ardından Irak, kendisini Arap dünyasını birleştiren ve bölgesel liderliği üstlenen bir aktör olarak konumlandırmaya çalışmıştır. Ancak belirlenen hedefe odaklanmadan önce, İran ile uzun yıllar süren bir savaşıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak, savaş sürecinde bölgesel güç dengelerini biçimlendiren bir aktör haline gelirken, İran'ın devrim ihracı politikalarına karşı sert bir duruş sergilemiştir (Timur, 2000, s. 206).

22 Eylül 1980'de Irak ordusunun İran'a yönelik taarruzları başladığında, Saddam Hüseyin yönetimi beklediğinden daha güçlü bir İran direnişiyle karşılaşmıştır (Miller & Mylorie, 1990, ss. 106-116). İran-Irak Savaşı, her iki ülke açısından büyük ekonomik ve askerî kayıplara yol açarken (Sander, 2021, s. 562), savaş sürecinde Irak, ABD'den çeşitli düzeylerde destek almıştır. Savaşın sona ermesiyle birlikte Saddam Hüseyin, iç politikada görece daha ılımlı bir yaklaşım benimsemiş ve dış politikada da kısmen Batı yanlısı bir siyasi yönelime girmiştir (Bulloc, 1991, s. 85). Ancak, benimsenen yeni yaklaşım kısa ömürlü olmuş; 1990'lı yıllara gelindiğinde Saddam Hüseyin, yeniden saldırgan ve yayılmacı bir dış politika izlemeye başlamıştır (Tripp, 2007, s. 243). Yaşanan dönüşüm, Irak'ın 1990'da Kuveyt'i işgal etmesiyle somut bir şekilde ortaya çıkmış ve

bölgedeki güç dengelerini derinden sarsan yeni bir kriz ortamına yol açmıştır (Goldschmidt & Davidson, 2018, s. 524).

İran-Irak Savaşı süresince Irak, Kuveyt ve diğer Arap komşularına toplamda 37 milyar doları aşan bir borçlanma içerisine girmiştir. Bunun yanı sıra, Doğu Asya'daki önemli ekonomik aktörlerden biri olan Japonya ve çeşitli Batılı devletlere de kayda değer mali yükümlülükleri bulunmaktaydı. 1989 yılına gelindiğinde, Irak yönetimi borçların yeniden yapılandırılması zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Ancak, Saddam Hüseyin'in bölgesel stratejik hedefleri ve askerî hesapları, borçların geri ödenmesiyle uyumlu değildi. Irak, savaş sürecinde önemli ölçüde askerî harcamalar yapmış ve büyük, mobilize edilmeye hazır bir orduya sahip olmuştu. Ekonomik baskıların arttığı dönemde, Saddam Hüseyin, Kuveyt'e yönelik yeni iddialarda bulunarak bölgedeki çıkarlarını yeniden biçimlendirmeye yönelik bir söylem geliştirmiştir (Bodur, 2005, s. 762). Kuveyt'e yönelik suçlamalar ve talepler, Irak'ın ekonomik darboğazına çözüm arayışının yanı sıra bölgesel nüfuzunu artırma girişimlerinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

1970'li yıllarda, Irak'ın Rumeyla ve Kuveyt'in Ratga bölgelerinde büyük petrol rezervleri keşfedilmiş ve ilerleyen yıllarda iki ülke arasındaki sınır gerilimlerini derinleştiren unsurlardan biri haline gelmiştir. Iraklı yetkililer, Kuveyt'in İran-Irak Savaşı'nın yarattığı kaostan faydalanarak sınır bölgesindeki bazı toprakları fiilen elinde tuttuğunu ve aslında Irak'a ait olduğunu iddia etmiştir. Özellikle Ratga bölgesinde gerçekleştirilen petrol üretiminin, Irak'ın Rumeyla sahasındaki üretimini olumsuz etkilediği söylenmiş ve Kuveyt'in sınır ihlali yaparak Irak'a ait yaklaşık 2,4 milyar dolar değerinde petrolü yasa dışı olarak çıkardığı ileri sürülmüştür. Ek olarak, Saddam Hüseyin, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) OPEC üretim kotalarını aşarak aşırı petrol üretimi yaptıklarını, bunun sonucunda küresel petrol fiyatlarının düştüğünü ve Irak ekonomisinin ciddi zarar gördüğünü savunmuştur. Irak yönetimi, düşük petrol fiyatlarının ülkenin savaş sonrası toparlanmasını engellediğini ve yaklaşık 14 milyar dolarlık bir kayıp yaşandığını iddia ederek, Kuveyt'i ekonomik sabotajla suçlamıştır. Ekonomik ve sınır anlaşmazlıkları, Irak-Kuveyt geriliminin tırmanmasına ve 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgaline giden sürecin biçimlenmesine zemin hazırlamıştır ("Irak Kuveyt'i İşgal Etti", 1990, s. 17).

Saddam Hüseyin'in 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesinin temel motivasyonlarından biri, ülkenin zengin petrol rezervleri üzerindeki hâkimiyetini artırma arzusuydu (Pehlivanoğlu, 2004, s. 193). Irak yönetimi, Körfez bölgesindeki enerji kaynaklarını kontrol altına alarak ekonomik ve stratejik gücünü pekiştirmeyi hedeflemiştir. Kuveyt'in sahip olduğu petrol rezervleri, Saddam Hüseyin'in bölgesel amacını gerçekleştirmesi açısından kritik bir öneme sahipti. İran-Irak Savaşı'nın yol açtığı ekonomik tahribat, Irak'ı ciddi bir mali krizle karşı karşıya bırakmış ve savaş

sonrası toparlanma sürecini sekteye uğratmıştır. 1990 yılına gelindiğinde, Irak ekonomisinin içinde bulunduğu derin kriz, Saddam Hüseyin'in dış politikada daha agresif bir tutum benimsemesine zemin hazırlamış ve Kuveyt'e yönelik askerî müdahaleyi bir çıkış yolu olarak görmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, Irak'ın Kuveyt'i işgali, yalnızca bölgesel güç dengelerini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda uluslararası petrol piyasalarını ve küresel güvenlik dinamiklerini de doğrudan etkilemiştir (Sander, 2021, s. 569).

Irak'ın Kuveyt'i işgaline ilişkin olarak, ABD'nin sürece dolaylı olarak izin verdiği ya da en azından işgal karşısında sessiz kalacağı yönünde çeşitli akademisyenler ve analistler tarafından farklı iddialar öne sürülmüştür. İşgalden kısa bir süre önce, 24 Temmuz 1990 tarihinde Saddam Hüseyin ile ABD'nin Bağdat Büyükelçisi April Glaspie arasında başkanlık sarayında önemli bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında, Glaspie'nin, ABD'nin Kuveyt ile Irak arasındaki sınır anlaşmazlığında tarafsız bir tutum sergileyeceğini ifade etmesi, Saddam Hüseyin'in Kuveyt'e yönelik askerî harekâtını gerçekleştirme noktasında cesaretlenmesine yol açan faktörlerden biri olarak değerlendirilmiştir (Salinger, 1995, s. 600; Timur, 2000, s. 215). Öte yandan, bazı analistler, ABD'nin Körfez bölgesindeki uzun vadeli stratejik çıkarları doğrultusunda, Irak'a yönelik daha geniş kapsamlı hedefler güttüğünü ileri sürmektedir. Graham Fuller'e göre, Washington yönetiminin açıklanmayan temel hedefleri arasında Irak'ın askerî kapasitesini zayıflatmak, bölgedeki olası saldırganlığını engellemek ve nihayetinde Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaştırmak gibi unsurlar yer almaktaydı (Fuller, 1991, ss. 62-72). Yapılan analizler ışığında, ABD'nin Kuveyt işgali sürecindeki tutumu, yalnızca diplomatik bir tarafsızlık olarak değil, aynı zamanda bölgedeki güç dengelerini biçimlendirme stratejisinin bir parçası olarak da değerlendirilmelidir.

Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Uluslararası Kriz: Diplomasi, Yaptırımlar ve Müdahale Süreci

Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak, Kuveyt'in stratejik konumu ve zengin petrol rezervleri üzerindeki kontrolünü artırma hedefi doğrultusunda, 2 Ağustos 1990 tarihinde yaklaşık 100.000 askerlik bir kuvvetle Kuveyt topraklarına girmiştir (Brands, 2004, s. 114). Irak ordusunun hızla ilerleyerek Kuveyt'i işgal etmesi, bölgesel ve uluslararası düzeyde büyük kriz yaratmıştır. İşgalin ardından, 8 Ağustos'ta Saddam Hüseyin yönetimi Kuveyt'in resmen ilhak edildiğini duyurmuş ve 28 Ağustos'ta Kuveyt'in Irak'ın 19. vilayeti olarak ilan edildiğini açıklamıştır (Warbrick, 1991, ss. 482-483).

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, Basra Körfezi'ndeki enerji kaynakları üzerinde önemli bir güç değişimine yol açmıştır. İşgal neticesinde Irak, dünya petrol rezervlerinin

yaklaşık %20'sini ve 1990 yılı küresel petrol üretiminin %7'sinden fazlasını doğrudan kontrol altına almıştır. Elde edilen bu geniş kontrol, Ortadoğu'daki güç dengelerini hızla değiştirerek Irak'ın bölgesel nüfuzunu artırmış ve stratejik üstünlük elde etmesini sağlamıştır. Ancak başta ABD olmak üzere Batılı devletlerin bölgedeki ekonomik çıkarlarını ve enerji güvenliğini ciddi biçimde tehdit etmiştir. Irak'ın petrol arzı üzerinde sağladığı geniş kontrol, Batı'nın Körfez bölgesindeki enerji tedarik zincirini riske atmış ve küresel petrol piyasalarında istikrarsızlık yaratma potansiyelini artırmıştır. Batılı devletler de Irak'ın bölgesel genişlemesini sınırlandırmak ve uluslararası enerji piyasalarındaki dengeleri korumak amacıyla müdahalede bulunmuştur (Lieber, 1992, ss. 162-170).

Saddam Hüseyin'in 28 Ağustos'ta Kuveyt'in Irak'ın 19. vilayeti olarak ilan edildiğini açıklaması uluslararası kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılanmış ve Irak ile ABD arasındaki diplomatik çözüm yollarını büyük ölçüde tıkamıştır. Saddam Hüseyin, kendisine karşı oluşturulan uluslararası ittifakın zamanla dağılacağını ve Irak'a yönelik ekonomik ambargoların uzun vadede sürdürülemeyeceğini öngörerek stratejik yanılgıya düşmüştür. Ayrıca, Arap ülkelerinin Irak'a karşı birleşerek ortak bir cephe oluşturacaklarını öngörememesi, diplomatik izolasyonunu daha da derinleştirmiştir. 17 Ağustos'ta ise Irak yönetimi, ülkede bulunan yabancı uyruklu kişilerin stratejik noktalara yerleştirileceğini duyurarak, ABD'nin doğrudan askerî müdahalede bulunmasını engellemeye yönelik bir girişimde bulunmuştur. Ancak söz konusu taktiksel hamle, uluslararası toplumda olumsuz yankı uyandırmıştır (Arı, 2004, s. 443).

Saddam Hüseyin'in izlediği saldırgan dış politika, bölgedeki jeopolitik dengeleri derinden sarsarken, aynı zamanda ABD'nin Ortadoğu'daki nüfuzunu daha da pekiştiren bir dinamik haline gelmiştir. Irak'ın bölgesel düzeyde tehdit oluşturması, ABD'nin bölgeye yönelik askerî ve diplomatik müdahalelerini meşrulaştırmış ve Washington yönetiminin Körfez bölgesindeki stratejik varlığını güçlendirmesine olanak tanımıştır ("Krizin Kader Zirvesi", 1990, s.14).

ABD, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinin ardından başlangıçta doğrudan askerî müdahalede bulunmamış, uluslararası diplomatik mekanizmaları devreye sokarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) aracılığıyla çeşitli kararların alınmasını sağlamaya yönelik bir politika benimsemiştir. ABD, Irak ve Kuveyt arasındaki gelişmelere karşı doğrudan bir askerî harekât başlatmamakla birlikte, Kuveyt işgalinin hemen ertesi günü Irak'ın ABD'de bulunan mali varlıklarını dondurarak ilk somut tepkisini vermiştir. Atılan adım, Washington yönetiminin Irak'a karşı uyguladığı ilk ekonomik yaptırım olarak kayıtlara geçmiş ve ABD'nin bölgedeki krize yönelik stratejisinin başlangıcını oluşturmuştur ("Irak Kuveyt'i İşgal Etti", 1990, s. 17).

Irak'ın Kuveyt'i işgali, modern uluslararası hukuka aykırı bir eylem olarak değerlendirilmiş ve işgalin sonlandırılması amacıyla uluslararası düzeyde çeşitli diplomatik ve ekonomik girişimlerde bulunulmuştur. ABD Kongresi, Irak'a karşı kapsamlı ekonomik yaptırımlar uygulanması çağrısında bulunmuş ve uluslararası toplumun aynı doğrultuda ortak hareket etmesini talep etmiştir. ABD Senatosu, Irak'a yönelik uluslararası ekonomik ambargonun hayata geçirilmesi ve bölgedeki barışın gerektiğinde silahlı müdahale ile sağlanmasına yönelik kararlar almıştır. Ek olarak, ABD yönetimi Irak ile tüm ithalat ve ihracat faaliyetlerini durdurarak ekonomik baskıyı artırmıştır. Ayrıca, ABD Başkanı'na, yaptırımlara uymayan üçüncü ülkelere karşı ticari kısıtlamalar getirme yetkisi verilmiştir ("Saddam'a Ambargo", 1990, s. 17). Alınan önlemler, Irak'ın uluslararası izolasyonunu derinleştirmeyi ve Saddam Hüseyin yönetimini işgali sonlandırmaya zorlamayı amaçlayan kapsamlı bir stratejinin parçası olarak uygulanmıştır.

Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından BMGK, krize yönelik bir dizi karar almıştır. İlk olarak, 2 Ağustos 1990 tarihinde, ABD'nin Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Tom Pickering'in girişimiyle 660 sayılı (BM, S/RES/660, (1990) karar kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 39. maddesine dayandırılan söz konusu karar, Irak'ın derhal ve koşulsuz olarak birliklerini Kuveyt'ten çekmesini ve sorunun diplomatik yollarla çözülmesini talep etmiştir. BMGK, Kuveyt'in egemenliğinin ihlal edilmesini kesin bir dille reddetmiş ve Irak'ın işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini açık bir şekilde vurgulamıştır (Rothkoph, 2005). Ancak, Saddam Hüseyin, Kuveyt'in işgalinin hemen ardından BM tarafından alınan ilgili kararların Irak üzerinde etkili olmayacağını ifade etmiştir. Irak halkı, uzun yıllardır otoriter yönetimin baskısı altında yaşadığından, ekonomik yaptırımlara karşı direnç göstermiştir (Kalkan, 1991, ss. 93-95).

6 Ağustos 1990'da BMGK, Irak'ın Kuveyt işgaline karşı uluslararası toplumun ortak bir tutum sergilemesini sağlamak amacıyla 661 sayılı (BM, S/RES/661, (1990) kararı kabul etmiştir. Alınan karar, tüm devletleri işgale karşı etkili önlemler almaya çağırılmış ve Irak'a karşı kapsamlı bir ekonomik ambargonun uygulanmasını öngörmüştür. Ancak, uluslararası toplumun diplomatik ve ekonomik baskılarının yetersiz kalması üzerine, 25 Ağustos'ta BMGK tarafından 665 sayılı (BM, S/RES/665, 1990) karar alınarak uygulanan ambargo abluka seviyesine yükseltilmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere Saddam Hüseyin'in söz konusu süreçte izlediği politika, BM kararlarının Irak üzerinde etkisiz kalacağı yönündeki inancını yansıtmaktaydı. Saddam, uluslararası baskılara rağmen işgali sürdürmenin mümkün olduğunu düşünmüş ve aynı doğrultuda hareket etmiştir. Yaşanan gelişmeler, Irak liderinin, muhaliflerini uzlaşmaya zorlamadan önce uygulanan ablukanın etkilerini aşabileceğine ve içinde bulunan sürecin kendisi açısından yönetilebilir olduğuna inandığını göstermektedir. Ancak,

yapılan stratejik hesaplamalar, uluslararası müdahalenin kaçınılmaz hâle gelmesine ve Körfez Savaşı'nın başlamasına zemin hazırlamıştır (Freedman & Karsh, 1991, s. 7).

ABD'nin Körfez Krizi Stratejisi ve Çöl Fırtınası Operasyonu

ABD, Irak'a yönelik stratejisini üç temel hedef doğrultusunda biçimlendirmiştir. İlk olarak, Irak'a karşı askerî güç kullanımının meşruiyetini sağlamak amacıyla BMGK'ndan yetki alınması hedeflenmiştir. İfade edilen süreç, uluslararası hukuk çerçevesinde ABD'nin müdahalesini meşrulaştırmak ve geniş bir diplomatik destek sağlamak amacını taşımaktaydı. İkinci olarak, Irak'a yönelik askerî operasyonların yalnızca ABD tarafından yürütülen bir müdahale olarak algılanmasını önlemek ve uluslararası meşruiyeti artırmak adına, Washington yönetimi çok uluslu bir koalisyon oluşturmayı amaçlamıştır (Harak, 1991-92, ss. 513-514). ABD liderliğinde bir araya getirilen müttefik devletler, operasyonların geniş kapsamlı bir uluslararası müdahale niteliği kazanmasını sağlamıştır (Çavdar, 2013, ss. 284-285). Üçüncü olarak, operasyonların ABD iç siyasetinde engellenmemesi ve kamuoyu desteğinin sağlanması için, Saddam Hüseyin'in uluslararası hukuku ihlal eden eylemlerine karşı bir misilleme söylemi geliştirilmiştir. Benimsenen söylem, Kongre'nin askerî müdahaleye onay vermesini kolaylaştırırken, aynı zamanda kamuoyunun desteğini kazanarak operasyonun iç politikadaki meşruiyetini güçlendirmeyi hedeflemiştir (Harak, 1991-92, ss. 513-514).

Körfez Krizi'nin sona erdirilmesi ve Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini sağlamak amacıyla yürütülen diplomatik girişimlerin ve uygulanan ekonomik ambargoların sonuç vermemesi, uluslararası toplum nezdinde askerî müdahalenin kaçınılmaz olduğu yönündeki kanaati güçlendirmiştir. BMGK da Irak'a karşı kuvvet kullanma yetkisini içeren 678 sayılı (BM, S/RES/678, 1990) kararı kabul etmiştir. Alınan karar, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VII. bölümü kapsamında kolektif güvenlik mekanizmasını devreye sokmuş ve Kuveyt'in egemenliğini yeniden tesis etmek amacıyla uluslararası iş birliği çerçevesinde gerekli askerî ve diplomatik tedbirlerin alınmasını öngörmüştür. Yaşanan gelişmelerin ardından, 1991 yılında uluslararası koalisyon güçlerinin, Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak ordusunu Kuveyt'ten çıkarmak amacıyla askerî müdahalede bulunacağı kesinlik kazanmıştır. ABD Senatosunun 12 Ocak 1991'de savaş kararını onaylamasının ardından, 16 Ocak 1991'de Körfez Savaşı resmen başlamış ve geniş çaplı askerî operasyonlar yürütülmüştür (Brands, 2004, s. 113). İzlenen süreç, uluslararası toplumun Irak'ın Kuveyt'teki işgaline karşı ortak bir tutum sergileyerek güç kullanımı yoluyla çözüm üretme stratejisinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

ABD, Kuveyt'in Irak işgalinden kurtarılması amacıyla uluslararası bir koalisyon oluşturmuş ve Suudi Arabistan'da geniş çaplı bir askerî yığınak gerçekleştirmiştir. Gelişmeleri takiben, 16 Ocak 1991'de ABD liderliğindeki koalisyon güçleri, "Çöl Fırtınası

Harekâtı” adı altında kapsamlı bir askerî operasyon başlatmıştır. Koalisyon, kara, deniz ve hava unsurlarını içeren 600.000’den fazla askerî personelden oluşurken, bunların yaklaşık 573.000’i ABD Silahlı Kuvvetleri’ne mensuptur (Johnson, 2004, ss. 225-226).

Harekât süresince, Irak’a yönelik yaklaşık 110.000 sorti düzenlenmiş ve parça tesirli bombalar ile seyreltilmiş uranyum içeren mühimmatlar da dahil olmak üzere toplam 88.500 bomba kullanılmıştır. Yoğun hava bombardımanı sonucunda, Irak’ta geniş çaplı yıkım meydana gelmiş; su arıtma tesisleri, gıda işleme merkezleri, elektrik santralleri, köprüler ve karayolu altyapısı gibi temel sivil unsurlar ciddi hasar görmüştür (Johnson, 2004, ss. 225-226).

Çöl Fırtınası Operasyonu kapsamında, yoğun hava saldırılarının ardından 24 Şubat 1991’de kara harekâtı başlatılmıştır. 26 Şubat itibarıyla Kuveyt şehri tamamen kuşatılmış ve Irak birlikleri lojistik hatları kesildiği için ciddi bir savunma zafiyeti yaşamıştır. Hava saldırılarının neden olduğu ağır kayıplar ve koordinasyon eksikliği, Irak kuvvetlerinin hızla geri çekilmesine yol açmış ve çok sayıda Irak askeri toplu şekilde teslim olmuştur (Schwarzkopf, 1992, ss. 451-462). ABD, 28 Şubat 1991’de operasyonun sona erdiğini resmen ilan etmiştir (Johnson, 2004, ss. 225-226).

Birinci Körfez Savaşı Sonrası Dönem: Ateşkes, Yaptırımlar ve Yeni Güç Dengesi Üzerine Bir Değerlendirme

28 Şubat 1991’de çatışmalar resmen sona ermiş ve ABD Başkanı George H.W. Bush, Kuveyt’in Irak işgalinden kurtarıldığını, Irak ordusunun mağlup edildiğini ve müttefik güçlerin askerî hedeflerine ulaştığını ilan etmiştir (Everest, 2004, ss. 152-153). Çatışmaların sona ermesinin ardından, ateşkes görüşmeleri Irak sınırına yakın Safwan bölgesinde, Irak’a ait bir askerî üste kurulan çadırda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere, koalisyon güçlerini temsilen General Norman Schwarzkopf başkanlık etmiş ve Irak ile müttefik güçler arasındaki müzakereler resmen başlamıştır (Oran, 1998, s. 49). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 686 sayılı (BM, S/RES/686, 1991) kararı çerçevesinde, Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın VII. bölümü uyarınca yürütülmüş ve ateşkesin esaslarını belirleyen temel hükümler karara bağlanmıştır. Irak yönetimi, Kuveyt’in ilhakına ilişkin tüm iddialarını ve uygulamalarını geri çekmeyi ve müzakereler sırasında; Kuveyt, üçüncü devletler ve ülkelerin vatandaşları ile kurumlarına verilen zararın sorumluluğunu üstlenmeyi kabul etmiştir. Ek olarak, Uluslararası Kızılhaç Örgütü’ne Irak’taki savaş esirlerine derhal erişim sağlanması ve tüm savaş esirlerinin iade edilmesi karara bağlanmıştır. Kuveyt’ten zorla Irak’a götürülen sivillerin de savaş esiri statüsünde işlem göreceği hükme bağlanmış; ayrıca Irak’a, mayın tarlalarının yerlerini bildirme ve bölgenin güvenli hâle getirilmesine yönelik bilgi paylaşımı yapma yükümlülüğü getirilmiştir. Askerî ve güvenlik boyutunda ise Irak, koalisyon güçleriyle

müzakereleri yürütmek amacıyla askerî temsilciler atamayı, üye devletlere yönelik füze saldırıları ve savaş uçaklarıyla gerçekleştirilen uçuşları durdurmayı taahhüt etmiştir. Ateşkes hattının belirlenmesi, koalisyon güçlerine ait kayıp askerlerin aranması ve hayatını kaybeden askerlerin cenazelerinin iadesi yönünde anlaşmaya varılmıştır. Son olarak, Irak'ın tüm silahların ve patlayıcı maddelerin yerlerinin tespit edilmesi ve uluslararası toplumla tam iş birliği içinde hareket etmesi gerektiği karara bağlanmıştır (Schwarzkopf, 1992, ss. 481-491).

Körfez Savaşı'nı hukuki olarak resmen sona erdiren temel belge, 3 Nisan 1991 tarihinde BMGK tarafından kabul edilen 687 sayılı (BM, S/RES/687, 1991) karar olmuştur (Jacobs, 1991, s. 165). 34 maddeden oluşan kapsamlı karar, Irak'ın savaş sonrası yükümlülüklerini ve uluslararası toplumla ilişkilerini yeniden biçimlendiren bir çerçeve sunmuştur. Karara göre, Irak hükümeti, 17 Nisan 1991'e kadar kimyasal ve biyolojik silah stoklarına ilişkin detaylı bilgi sağlamak ve kitle imha silahlarının imhasının uluslararası bir komisyon tarafından yerinde denetlenmesine izin vermekle yükümlü kılınmıştır. Ayrıca, 2 Haziran 1991'e kadar menzili 150 kilometreyi aşan tüm konvansiyonel silahlarını ve balistik füzelerini imha etmesi karara bağlanmıştır. Kararın bir diğer önemli maddesi, Irak'ın uluslararası terörizmi desteklemekten vazgeçmesi ve işgal sırasında zarar gören yabancı kişi ve şirketlerin zararlarını tazmin etmesi yönündeki hükümlerdir. Irak'ın petrol ihracat gelirlerine uygulanacak henüz oranı belirlenmemiş bir vergi mekanizmasıyla özel bir Birleşmiş Milletler fonu oluşturulması ve oluşturulan fon aracılığıyla savaş tazminatlarının ödenmesi öngörülmüştür. Ek olarak, Irak'a yönelik gıda ambargosu kaldırılmış ancak diğer ekonomik yaptırımların yürürlükte kalmasına karar verilmiştir. Yalnızca insani yardımlara yönelik bazı muafiyetler içeren yaptırımlar, her iki ayda bir gözden geçirilmek üzere sürekliliği sağlanacak şekilde düzenlenmiştir (BM, S/RES/687, 1991). 687 sayılı karar, yalnızca savaşın hukuki olarak sona erdirilmesini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Irak'ın uluslararası sistemdeki konumunu belirleyen uzun vadeli yaptırımlar rejiminin temelini oluşturmuştur.

Birinci Körfez Savaşı, ABD'nin Ortadoğu politikasında stratejik bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Savaş öncesinde ABD, bölgedeki çıkarlarını koruma noktasında dolaylı müdahale stratejisini benimsemiş ve ağırlıklı olarak dost yönetimler aracılığıyla bölgesel istikrarı sağlamaya çalışmıştır. Ancak, Körfez Savaşı ile birlikte ABD, ilk kez Ortadoğu'da doğrudan ve geniş çaplı bir askerî müdahalede bulunarak bölgedeki askerî varlığını önemli ölçüde artırmıştır. Yaşanan gelişme, ABD'nin bölgesel güvenlik politikalarında yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmiş ve Washington yönetimi, sonraki süreçte Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını gerekli görüldüğünde büyük ölçekli askerî operasyonlarla koruyacağı yönünde açık bir mesaj vermiştir (Clarke, 2004, s. 61).

Körfez Savaşı sonrası dönem, ABD'nin Ortadoğu'da daha aktif ve doğrudan müdahaleye dayalı bir güvenlik stratejisi benimsediği bir süreç olarak değerlendirilebilir.

ABD, tarihsel olarak katıldığı büyük ölçekli savaşların ardından ilgili bölgelerde kalıcı askerî varlık tesis etme ve stratejik üsler edinme politikası izlemiştir. Birinci Körfez Savaşı sonrasında da benzer bir strateji uygulanmış ve ABD, Suudi Arabistan ile Kuveyt'teki askerî üslerini muhafaza etmekle kalmayıp söz konusu üsleri daha da genişleterek altyapılarını güçlendirmiştir. Savaşın sona ermesiyle birlikte, ABD yönetimi, bölgedeki uzun vadeli askerî varlığını sürdürebilmek adına stratejik öneme sahip mevcut üslerde mühimmat ve lojistik malzeme stoklamış böylece ilerleyen dönemlerde bölgeye yönelik olası askerî müdahaleler için kritik bir hazırlık yapmıştır. Ortaya çıkan durum ABD'nin Körfez bölgesindeki askerî kapasitesini artırmasına ve bölgedeki güvenlik mimarisinde kalıcı bir aktör haline gelmesine olanak tanımıştır (Johnson, 2004, s. 224).

Birinci Körfez Savaşı'nın ardından bölgede yeni bir güç dengesi oluşmuş, Irak, Körfez'deki petrol üreticisi ülkeleri tehdit edemeyecek kadar zayıflatılmış, ancak İran karşısında tamamen etkisiz hâle gelmeyecek bir seviyede tutulmuştur. Uygulanan stratejik dengeleme, bölgesel istikrarın korunmasına yönelik bir yaklaşım olarak değerlendirilmiş, ancak uzun vadede Körfez'deki güç dinamiklerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Irak'ın ağır askerî kayıplar vermesi ve savunma kapasitesinin ciddi biçimde zayıflaması, bölgedeki en büyük kazananın İran olmasına yol açmış; savaş sonrasında Körfez'deki güç dengesi İran lehine değişmiştir. Irak'ın askerî açıdan zayıflatılmasıyla birlikte, bölgede İran'ı dengeleyebilecek alternatif bir bölgesel güç kalmaması, dengeleme rolünün doğrudan ABD tarafından üstlenilmesini zorunlu hâle getirmiştir. Diğer yandan, Birinci Körfez Savaşı'nın en önemli siyasi sonuçlarından biri, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel liderliğini pekiştirmesi ve uluslararası güvenlik mimarisindeki belirleyici rolünü güçlendirmesi olmuştur. Yaşanan süreç, ABD'nin Ortadoğu'daki askerî varlığını artırmasının yanı sıra, bölgedeki güvenlik politikalarının biçimlenmesinde daha aktif bir rol oynamasına zemin hazırlamıştır.

Çöl Fırtınası Harekâtı, uluslararası sistemin tek kutuplu bir düzene evrildiğini somut bir şekilde ortaya koymuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, küresel güç dengelerinin ABD liderliğinde biçimlendiği yönündeki değerlendirmeler artmış ve ortaya çıkan yeni uluslararası düzen, "Pax Americana" olarak nitelendirilmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, uluslararası sistemde yeni güç odakları ortaya çıkmış olsa da ABD'nin sahip olduğu askerî kapasite ve söz konusu gücü küresel düzeyde kullanma konusundaki stratejik iradesi, onu uluslararası sistemin en etkili aktörü haline getirmiştir. Yaşanan gelişmeler, bazı çevrelerde uluslararası sistemin tek kutuplu bir yapıya evrildiği ve ABD'nin küresel güvenliği sağlama noktasında "dünyanın

tek polisi” rolünü üstlendiği yönündeki tartışmaları beraberinde getirmiştir. Körfez Savaşı, ABD’nin üstlendiği rolü fiilen ortaya koyduğu ilk büyük ölçekli askerî müdahale olarak değerlendirilmiş ve savaş, Washington yönetiminin küresel güvenlik mimarisindeki belirleyici konumunu pekiştiren bir dönüm noktası olmuştur (Carpenter, 1991, ss. 24-39; Kohen, 1992, s. 116; Ülman, 1992, s. 41). Ortaya çıkan tablo doğrultusunda, Körfez Savaşı, yalnızca Ortadoğu’daki güç dengelerini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda ABD’nin Soğuk Savaş sonrası küresel liderlik iddiasını güçlendiren stratejik bir müdahale olarak tarihe geçmiştir.

SONUÇ

ABD’nin Ortadoğu’daki stratejik varlığı, tarihsel olarak enerji kaynaklarının güvenliği, bölgesel güç dengeleri ve küresel hegemonyasının korunması ekseninde biçimlenen bir süreci ifade etmektedir. Soğuk Savaş döneminde Komünizmin yayılmasını engelleme politikasının belirleyici olduğu ABD dış politikaları, 1990’lı yıllardan itibaren değişime uğrayarak, bölgesel istikrarsızlık ve enerji güvenliği gibi yeni tehditlere odaklanmıştır. Irak ve Saddam Hüseyin yönetimi, yeni güvenlik paradigması içinde ABD ve Batı çıkarlarına tehdit olarak algılanmış ve ABD’nin Ortadoğu’daki askerî varlığını artırmasının temel gerekçelerinden biri olmuştur.

Irak’ın Kuveyt’i işgali, Ortadoğu’daki güç dengelerini köklü bir şekilde değiştirirken, küresel petrol arzı ve enerji piyasaları üzerinde büyük bir tehdit oluşturmuştur. Saddam Hüseyin’in bölgesel hâkimiyet kurma hedefleri, Batı’nın ekonomik ve jeopolitik çıkarları ile çatışmış ve ABD liderliğindeki uluslararası koalisyonun oluşmasına yol açmıştır. 1991 yılında başlayan ve çok uluslu bir müdahale niteliği taşıyan Çöl Fırtınası Harekâtı, Irak ordusunun Kuveyt’ten çekilmesini sağlasa da ABD’nin Ortadoğu’daki askerî varlığını daha da kalıcı hâle getiren bir dönüşümü tetiklemiştir.

Savaşın ardından Irak’a uygulanan yaptırımlar ve BMGK tarafından kabul edilen 687 sayılı karar, Irak’ın ekonomik ve askerî kapasitesini büyük ölçüde sınırlandırırken, bölgede yeni bir gücün yükselmesine de zemin hazırlamıştır. Saddam Hüseyin’in zayıflatılmasıyla birlikte, bölgedeki en büyük kazananın İran olduğu anlaşılmış, ABD’nin Ortadoğu politikasında yeni güvenlik tehditleri tanımlamasını gerektirmiştir. Savaş sonrasında ABD’nin Suudi Arabistan ve Kuveyt’teki askerî varlığını kalıcı hâle getirmesi, Washington’un bölgeye doğrudan askerî müdahale stratejisini benimsemesine neden olmuş ve ilerleyen dönemde bölgedeki siyasi ve askerî dinamikleri kalıcı olarak etkilemiştir.

Birinci Körfez Savaşı, Soğuk Savaş sonrasında biçimlenen uluslararası sistemin yönünü tayin eden kritik eşiklerden biri olmuştur. Savaş sürecinde ABD’nin sergilediği liderlik, askerî kapasitesi ve diplomatik etkinliği, yalnızca bölgesel müdahalenin

ötesinde, yeni bir küresel düzenin habercisi olarak değerlendirilmelidir. Ortaya çıkan “Pax Americana”, küresel güvenliğin yeniden tanımlandığı, güç kullanımının meşruiyetinin ise ABD merkezli bir çerçevede biçimlendiği dönemi ifade etmektedir. Ancak, oluşan tek kutuplu yapının kısa vadede istikrar sağladığı söylenebilse de; uzun vadede başta Ortadoğu olmak üzere birçok bölgede yeni güvenlik sorunlarını beraberinde getirdiği görülmektedir. ABD'nin müdahaleci eğilimlerinin sistematik bir hâle gelmesi, sadece bölgesel dengeleri değil, küresel düzeyde güç ilişkilerini de dönüştürerek savaşın sonuçlarının zaman içinde daha karmaşık ve tartışmalı bir nitelik kazanmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, Birinci Körfez Savaşı, sadece Irak ve Kuveyt arasında yaşanan bir bölgesel çatışma olarak kalmamış, aynı zamanda ABD'nin küresel liderliğini pekiştiren, Ortadoğu'daki güç dengelerini yeniden biçimlendiren ve uluslararası politikalarda kalıcı etkiler bırakan bir savaş olmuştur. Savaşın ardından Irak'a uygulanan ekonomik ve askerî yaptırımlar, ilerleyen dönemde bölgede yeni çatışmaların temelini atmış ve ABD'nin Ortadoğu'daki varlığının kalıcı hâle gelmesine neden olmuştur. Yaşanan gelişmeler, ABD'nin Ortadoğu politikasında yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, bölgedeki çatışma dinamikleri için belirleyici bir etken olarak varlığını sürdürmüştür.

.....

Etik Beyanı ve Çıkar Çatışması: Yazar, çalışmada etik ilkelere uyduğunu ve çıkar çatışması bulunmadığını; bu çalışmayı, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde hazırlanmakta olduğu “Amerika'nın Ortadoğu Politikasının Türkiye'ye Etkileri: I. Körfez Savaşı'ndan Rusya-Ukrayna 2014 Savaşı'na Kadar” başlıklı doktora tezinden ürettiğini beyan etmektedir.

.....

KAYNAKLAR

- Akbaş, Z. (2011). ABD'nin Ortadoğu politikalarının sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da güç mücadelesi. *History Studies ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, Özel Sayı* (3), 1-18. <https://dx.doi.org/10.9737/hist.373>
- Arı, T. (2004). *Irak, İran ve ABD önleyici savaş, petrol ve hegemonya*. Alfa Dağıtım.
- Azman, K. D. (2012). The Middle East policy of America after the Cold War. *International Journal of Human Resource Studies*, 2(2), 97-115. <http://dx.doi.org/10.5296/ijhrs.v2i2.1888>
- Irak Kuveyt'i işgal etti. (1990, Ağustos 3). *Cumhuriyet*, s. 17.
- Krizin kader zirvesi. (1990, Eylül 9). *Cumhuriyet*, s. 14.
- Saddam'a ambargo. (1990, Ağustos 4). *Cumhuriyet*, s. 17.
- BM (Birleşmiş Milletler). (1990). *S/RES/660* (2 Ağustos 1990).
- BM (Birleşmiş Milletler). *S/RES/661* (6 Ağustos 1990).
- BM (Birleşmiş Milletler). *S/RES/665* (25 Ağustos 1990).
- BM (Birleşmiş Milletler). *S/RES/678* (29 Kasım 1990).
- BM (Birleşmiş Milletler). *S/RES/686* (2 Mart 1991).
- BM (Birleşmiş Milletler). *S/RES/687* (3 Nisan 1991).
- Bodur, H. (2005). *Kronolojik 20. Yüzyıl siyasi tarihi (1900-1999)*. Çağlar Yayınları.
- Brands, H. W. (2004). George Bush and the Gulf War of 1991. *Presidential Studies Quarterly*, 34(1), 113-131. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5705.2004.00038.x>
- Bulloc, J., & Morris, H. (1991). *Saddam's war*. Faber and Faber.
- Carpenter, G. (1991). The new world disorder. *Foreign Policy*, 84, 24-39. <https://doi.org/10.2307/1148779>
- Clarke, R. A. (2004). *Against all enemies: Inside America's war on terror*. Free Press.
- Çakı, C. (2018). İran-Irak Savaşı'nda kullanılan İran propaganda posterlerinin göstergebilimsel analizi. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 11-39. <https://doi.org/10.33201/iranian.452762>
- Çakmak, H. (2004). *Uluslararası krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri*. Platin Yayınları.
- Çavdar, T. (2013). *Türkiye'nin demokrasi tarihi 1950'den günümüze*. İmge Kitabevi.
- Ergil, D. (1990). *Körfez bunalımı*. Gündoğan Yayınları.
- Everest, L. (2004). *Oil, power and empire: Iraq and the U.S. global agenda*. Common Courage Press.
- Freedman, L., & Karsh, E. (1991). How Kuwait was won: Strategy in the Gulf War. *International Security*, 2(16), 5-41. <https://doi.org/10.2307/2539059>

- Fuller, G. (1991). Moscow and the Gulf War. *Foreign Affairs*, 3(70), 55-76. <https://doi.org/10.2307/20044819>
- Goldschmidt Jr, A., & Davidson, L. (2018). *Kısa Ortadoğu tarihi*. Doruk Yayınları.
- Ülman, H. (1992). Dünya nereye gidiyor?. İçinde S. Şen (Ed.), *Yeni dünya düzeni ve Türkiye* (s. 41). Bağlam Yayınları.
- Harak, G. S. (1991-92). Hypertexting the Gulf War. *CrossCurrents*, 4(41), 506-520. <https://www.jstor.org/stable/24460355>
- Hurst, S. (2009). *The United States and Iraq since 1979: Hegemony, oil and war*. Edinburgh University Press.
- Jacobs, R. H. (1991). A chronology of the Gulf War. *Arab Studies Quarterly*, 1(13), 143-165. <https://www.jstor.org/stable/41858957>
- Johnson, C. (2004). *The sorrows of empire*. Metropolitan Books.
- Kalkan, Y. (1991). *Bir Ortadoğu gerçeği Irak ve Saddam Hüseyin*. Beyan Yayınları.
- Karadağ, R. (2020). *İsrail Ortadoğu ve Amerika*. Truva Yayınları.
- Karsh, E., & Rautsi, I. (1991). *Saddam Hussein: A political biography*. Grove Press.
- Klare, M. T. (2006/2007). Oil, Iraq, and American foreign policy: The continuing salience of the Carter Doctrine. *International Journal*, 1(62), 31-42. <https://doi.org/10.1177/002070200706200104>
- Lieber, R. (1992). Oil and power after the Gulf War. *International Security*, 1(17), 155-176. <https://doi.org/10.2307/2539161>
- Mabee, B. (2003). Security studies and the security state: Security provision in historical context. *International Relations*, 2(17), 135-151. <https://doi.org/10.1177/00471178030172002>
- Miller, J., & Mylorie, L. (1990). *Saddam Hussein and the crisis in the Gulf*. Yale University Press.
- Nevins, A., & Henry, S. (2005). *Commager ABD tarihi*. Doğu Batı Yayınları.
- Sander, O. (2021). *Siyasi tarih 1918-1994*. İmge Kitabevi.
- Oran, B. (1988). *Kalkık horoz: Çekiç güç ve Kürt devleti*. Bilgi Yayınevi.
- Pehlivanoglu, A. Ö. (2004). *Ortadoğu ve Türkiye*. Kastaş Yayınevi.
- Rothkopf, D. (2005). *Running the world*. Public Affairs.
- Salinger, P. (1995). The United States, the United Nations, and the Gulf War. *Middle East Journal*, 4(49), 595-613. <https://www.jstor.org/stable/4328866>
- Kohen, S. (1992). Yeni dünya düzeninde NATO'nun stratejisi ve Türkiye. İçinde S. Şen (Ed.), *Yeni dünya düzeni ve Türkiye* (s. 116). Bağlam Yayınları.
- Schwarzkopf, N. (1992). *It doesn't take a hero*. Bantam Books.

Timur, T. (2000). *Küreselleşme ve demokrasi krizi*. İmge Kitabevi.

Tripp, C. (2007). *A history of Iraq*. Cambridge University Press.

Turan, Ö. (b.t.y.). *Medeniyetlerin çatıştığı nokta Ortadoğu*. Acar Matbaacılık.

Uçarol, R. (2010). *Siyasi tarih (1789-2010)*. Der Yayınları.

Wallerstein, I. (1993). The world-system after the Cold War. *Journal of Peace Research*, 1(30), 1-6. <https://www.jstor.org/stable/424718>

Warbrick, C. (1991). The invasion of Kuwait by Iraq. *The International and Comparative Law Quarterly*, 2(40), 482-492. <https://doi.org/10.1093/iclqaj/40.2.482>